

А

- авгієві стайні – безлад;
- адамові реберце – жінка;
- аж жижки трусяться – мати сильне бажання або боятись;
- аж з медом та маком – казати щось нещиро, облесливо;
- аж кипить у руках - швидко щось робити;
- аж у вухах свистить – швидко бігти;
- альфа і омега – початок і кінець;
- ані рудої миші – безлюдно;
- аріаднина нитка – вихід, підказка;
- ахіллесова п'ята – вразливе місце.

Б

- *бабине літо* - *період теплої погоди восени;*
- баглаї бити - ледарювати;
- *байдики бити* – *ледарювати;*
- байки правити - розказувати небилиці;
- баляндраси точити – базікати, говорити пусте, нецікаве;
- *без кінця-краю* - *щось безмежне;*
- *без продику* - *не зупиняючись;*
- березової каші дати - побити різкими;
- бити лихом об землю – веселитись, бути оптимістом;
- бити у хвіст і гриву – дуже сильно, нещадно;
- битий жук - бувала, із великим життєвим досвідом людина, яку важко перехитрити, обманути;
- бісики пускати – залицятися;
- боби розводити - базікати, вести нікому не потрібні розмови;
- брати бика за роги – діти рішуче, енергійно;
- брати на кпини – насміхатися;
- бути на сьомому небі – радіти, бути задоволеним.

В

- вавилонське створіння – безлад;
- важкий на підйом – який не любить виходити, виїздити куди-небудь;
- валитися з ніг - бути дуже втомленим;
- вдатися на славу – бути зразковим;
- веремію закрутити – галасувати;
- верства келебердянська - дуже висока людина;
- вивести на чисту воду - викрити когось, знайти правду;

- вийти в люди - досягнути успіху;
- вийти сухим із води - уникнути покарання;
- викинути з голови - забути;
- викинути на вітер - марно витратити;
- викинути фокуси - дивувати своїми вчинками;
- вилами по воді писано – невиконання, невідомість;
- вильнути наверх донцем – померти;
- виносити сміття з хати - розповідати стороннім таємниці сім'ї, колективу;
- висмоктати з пальця - запевняти в чомусь, не спираючись на факти;
- витати у хмарах - фантазувати, мріяти;
- витрішки продавати – дивитись на когось (щось) із надмірною пильністю;
- вискочити як Пилип з конопель – зненацька, неочікувано;
- віддати пальму першості – перемогти когось;
- вітер у голові – легковажність;
- *водити за носа* – *обманювати;*
- воду решетом носити – даремно витратити сили;
- впасти в око – сподобатися;
- втерти носа - провчити;
- вхопити Бога за бороду - досягти чогось особливого, вимріяного.

Г

- гринджоли малювати - нічого не робити;

Г

- ганяти вітер по полю (світі) - робити дурниці;
- гаряча голова - запальний;
- гладити по голові – хвалити;
- гладити по спині – карати;
- *гнути кирпу* – *зазнаватися;*
- гнути спину – важко працювати;
- годувати злидні - жити в бідності;
- годувати обіцянками (жданиками) - неодноразово обіцяти, але не виконувати;
- гордіїв вузол – щось заплутане;
 - горобина ніч – щось сильне, страшне в природі;
- горшки не зліпити – непорозуміння;
- грати в одну дудку - бути заодно з кимось;
- грати на нервах - дратувати, нервувати;

- грати очима – кокетувати;
- грати першу скрипку - бути головним

Юліана Зелена

- гріти чуба – важко працювати.
- гріти руки – нечесно наживатися

Д

- *далеко куцо́му до зайця - велика різниця між ким-небудь;*
- дамоклів меч – постійна небезпека;
- дати відкоша (гарбуза) – відмовити;
- дати драла – втекти;
- дати ляща – вдарити (долонею);
- дати перцю – сварити, бити;
- дати стрекача - швидко втекти;
- де Макар телят не пас – далеко;
- десята вода на киселі – далека рідня;
- десята спиця в колесі – щось незначне; ○ дешевий як борщ - дуже дешевий; ○ дивитися вовком – сердитися;
- дивитися крізь пальці - не зважати на щось; ○ дим в очі пускати - вводити когось в оману; ○ ділити шкуру небитого ведмеда – розпоряджатись ще не досягнутим;
- дірка від бублика - абсолютно нічого;
- *до сьомого поту - важко працювати;*
- допікати до живого - справляти на когось сильне неприємне враження;
- дрижаки хапати – мерзнути, перебувати в стані нервового збудження;
- дутеля з'їсти – померти;
- думкою багатіти - втішати себе намірами, задумами;
- душа в душу – жити дружно;
- душа не з лопуцька - хто-небудь небайдужий до чогось;
- душу мотати - завдавати клопотів, мук, страждань.

Ж

- жити як вареник у маслі - дуже добре, безтурботно чи заможнo.

З

- *з доброго дива – безпричинно;*
- з горем пополам - ледве;
- *з притиском – суворо;*
- з себе вискакувати – дуже старатися; ○ *за всяку ціну - незважаючи ні на що, будь яким способом;*

- за милу душу – охоче;
- за холодну воду не братися – ледарювати;
- заварити кашу (халепу) – затіяти щось складне;
- *задирати носа - зазнаватися;*
- заливати за шкуру сала - завдавати комусь великого горя, страждань;
- замазати рота - примушувати когось мовчати;
- заткнути когось за пояс – перевершити;
- зачепити за живе - дошкульно образити;
- збити пиху - змусити когось стати скромнішим;
- згустити фарбу - перебільшити чи посилити щось;
- землі під ногами не чути - дуже швидко бігти; ○ зі шкури лізти (пнутися) - намагатися чогось досягти;
- знайти сокиру під лавкою - відкривати для себе те, що для більшості давно відоме;
- знову за рибу гроші – наполягати на чомусь; настирливо домагатися чогось, повторювати те саме;
- золота молодь – діти олігархів, які поводяться антигромадсько;
- золоте правило – найкраща в усіх випадках форма поведінки;
- золоті верби ростуть – нічого путнього не виходить;
- з-під ринви на дощ – потрапити з однієї неприємності в ще гіршу;
- зривати маску - викривати когось, показуючи справжню суть;
- зробити з мухи слона - перебільшити;
- зуби заговорювати – задурювати голову кому небудь;
- зуби з'їсти - набути досвід.

І

- і за вухом не свербить – лінуватися, бути байдужим;
- *і в кінці в воду - не залишити ніяких слідів;* ○ і в ступі не товкти – важко, неможливо розібратися в чийхось діях;
- *і кіт не валявся - нічого не робиться.*

К

- кадити фіміамом – возвеличувати когось, підлещуватись;

- каїнова печать – братовбивство;
- каліф на годину – щось на короткий час; ○ *кинути оком - подивитися*;
- кипіти в руках - робота здійснюється швидко; ○ китайська грамота - що-небудь
- книга за сімома печатями - щось далеке, неприступне;
- коваль бабі рідній швець - далекий родич; ○ *комар носа не підточить – акуратно, дуже добре щось виконати*;
- конем не доженеш - дуже швидко;
- конем не об'їдеш - неможливо уникнути чогось;
- кров з носа - обов'язково, вкрай необхідно;
- крокодилячі сльози - нещире співчуття; ○ крутитися на слизькому - бути в скрутному становищі;
- кувати вухналі зубами - цокати зубами від холоду.

Л

- лантух з маслаками – виснажений;
- лебедя рубати – робити чи говорити щось дурне;
- *ловити тав – марно витратити час*; ○ ловити рибку – мати користь, вигоду з чогось.

М

- мамаєве побоїще - страшна бійка;
- мастити салом п'яти – втікати;
- мати лій у голові – бути розумним;
- межі хатою й коморою заблукати – нерозібратися в простому;
- між молотом і ковадлом - небезпека загрожує з обох боків;
- між небом і землею - невизначене, непевне становище;
- міняти шило на мило – безглуздий обмін;
- міряти лозиною - бити;
- *мов з гуски вода – ніщо не впливає*; ○ *мов на світ народитися - добре самопочуття після страждань*;
- мотузяна душа – несміливий;
- *море по коліна - нічого не страшно*; ○ *мороз пробирає по спині - дуже холодно*; ○ *мотати на вус - запам'ятовувати, брати до уваги, помічати*;
- *мухи не зобидить - про тиху людину*; ○ мухою летіти - дуже швидко бігти.

Н

- на голові ходити – бешкетувати;

недоступне для розуміння;

- кирпата свашка – смерть;
- кишка тонка - хтось слабкий;
- кипіти від злості - бути дуже розлюченим;
- на голову вилізти – поводитися зухвало;
- *на все горло - дуже голосно*;
- *на всю губу – багато, розкішно*;
- на руку ков'янка – вдало, пощастило, саме те, що треба;
- *на чистоту - прямолінійно, щиро, відверто*;
- *набити оскому - дуже набриднути*;
- накивати п'ятами – утекти;
- накрити мокрим рядном – докоряти, висварити;
- напускати туману - робити щось незрозумілим, заплутаним;
- напхати пельку - їсти;
- не бачити смаленого вовка - бути недосвідченим;
- *не з того кінця - не так, як треба*;
- *не за горами - близько, скоро*;
- не обіратися лиха - мати багато турбот;
- не по кишені - надто дорого;
- не показувати очей - не з'являтися;
- не чути ні рук ні ніг - бути дуже втомленим;
- нема кебети – щось не вміти;
- ні за цапову душу – задарма, марно; ○ ні в тин ні в ворота – нідо чого не придатний, нікчемний;
- ні в сих ні в тих – ніяково;
- ні живий ні мертвий - переляканий, схвилюваний;
- ні риба ні м'ясо - безхарактерна людина;
- *ні сіло ні впало – раптом, безпричинно*;
- ні тепер ні в четвер – ніколи;
- ніде яблуку впасти – тісно;
- ніде голку встромити – тісно;
- ніде курці плюнути – тісно;
- носом клювати - дрімати;
- нуль без палички - нічого не вартий.

О

- оббивати пороги - часто бувати в когось, щось просити;
- обдерти як липку – забрати в когось щось;
- обітована земля – мрія;
- обіцяти золоті гори - знаджувати неймовірними обіцянками;
- обливати брудом - несправедливо звинувачувати;
- облизати макогона – зазнати невдачі;
- обкрутити довкола носа (пальця) -

перехитрити;

- останній з могікан – найстаріший, єдиний у своєму роді представник покоління.

П

- пан чи пропав - здобути все, що хочеться, або
- писана красуня – дуже вродлива;
- під п'ятою сидіти - під владою в когось;
- підливати масла у вогонь - підсилювати, ускладнювати;
- підносити до неба - надмірно хвалити; ○ піймати на гачок - обманути;
- *піррова перемога - перемога, яка далась великими жертвами;*
- плести сухого дуба - говорити дурниці;
- по струні ходити – бути слухняним, покірним;
- побувати в бувальцях - багато в житті побачити, зазнати;
- посадити когось на лід - підвести, поставити в скрутне становище;
- порости в пір'я – змужніти, набратися сил; ○ пороку не видумає – бути звичайним;
- прибитий на цвіту – розумово обмежений;
- прикусити язика – замовчати;
- притча во язицех – бути об'єктом для постійного пліткування, обговорення; ○ пройти вогонь і воду - пройти багато поневірянь, загартуватися;
- пройти крізь сито й решето - здобути великий досвід;
- прокрустове ложе – надумане мірило; ○ пропустити крізь вуха - не сприйняти, не звернути уваги на сказане;
- пташеня жовтороте - молода, недосвідчена людина;
- пуд солі з'їсти - добре знати когось; ○ пускати (ловити) півня – видавати фальшиві звуки під час співу; підпалювати;
- п'яте колесо у возі – щось зайве, непотрібне

Р

- раків пекти – червоніти;
- рвати і метати - бурхливо виявляти своє незадоволення;
- рвати на шматки - звертатися з проханнями, дорученнями, не даючи ні хвилини спокою; ○ ребра полічити – набити;
- ревма ревіти - дуже сильно ридати; ○ реготи справляти - дуже сильно сміятися; ○ розбити глек – посваритися;
- роззявити рота – починати говорити; ляяти кого-небудь; захоплено слухати

втратити все;

- пахне смаленим – небезпека;
- передати куті меду – переборщити; ○ перейти рубікон – вирішальний крок; ○ перемивати кісточки - обмовляти;

- розсьорбувати кашу - розплутувати, улаштовувати якусь (складну) справу;
- ротом мух ловити – бути неуважним;
- руки нагріти – наживитися;
- руки опустити – ставати байдужим, бездіяльним, здаватися;
- руки сверблять – дуже кортить;
- рукою сягнути – дуже близько;
- ряст топтати - жити, існувати.

С

- сам собі на умі - приховує свої думки, настрої, почуття;
- серед села дороги не знайти - не розібратися в простому;
- сидіти на двох стільцях – поділяти дві різні думки;
- *сізіфова праця – непотрібна виснажлива робота;*
- сіль землі – щось найкраще, найвидатніше; ○ сім п'ятниць на тиждень – легко й часто змінювати погляди;
- сім футів під килем – побажання успіху; ○ сісти маком – зазнати невдачі;
- сісти на міліну - потрапити в складне становище;
- сміятися на кутні – плакати;
- скалити зуби - сміятися (без очевидної причини);
- скорчити Лазаря – прикидатися нещасним;
- *скреготати зубами - виявляти гнів, роздратування, невдоволення;*
- скрутити в три погібелі - дуже низько нахилитися;
- *собаку з'їсти - бути досвідченим;*
- спину гнути - тяжко працювати;
- співати дифірамби – вихвалити когось; ○ спіймати облизня – зазнати невдачі; ○ спускатися з неба на землю - звільнитися від ілюзій;
- стояти як пень - не рухаючись, бездумно;
- стріляний птах - досвідчений;
- строїти коми^{зу} – вередувати;
- сунути свого носа - втручатись у чужі справи; ○ сушити голову – перейматись якоюсь проблемою;

- сходити на пси – зводитися нінащо.

Т

- танцювати під чужу дудку - діяти не за власним бажанням;
- теревені правити - базікати;

У

- у свинячий голос – невчасно, дуже пізно; ○ узяти ноги в руки - втекти;
 - укласти в копи - дуже багато з'їсти;
- *уривати терпець - довести когось до втрати терпіння.*

Х

- ханьки м'яти - нічого не робити;
- хвацька душа – відчайдух;
- хвіст собачий - нічого не важить у суспільстві; ○ ховати очі – соромитися;
- ходити під вусом – дорослішати;
- Хома невірний – людина, яка сумнівається;
- хоч в око стрель – темно;
- *хоч вовком вий - тяжке, безвихідне становище;*
- хоч голки збирай – ясно;
- хоч греблю гати – багато;
- хоч з лиця воду пий – вродливий;
- хоч кіл на голові теши – про вперту, неслухняну людину;
- хоч конем грай (грасуй) – просторо; ○ *хоч кричи - скрутне становище, відчай;* ○ хоч мак сій – тихо, безвітряно;
- хоч у вухо вбгай – спокійно, тихо.

Ч

- через дорогу навприсядки – не мати прямих родинних зав'язків;
- *через пень-колоду – аби-як, недбало;*
- через п'яте-десяте - аби-як, недбало; ○ чорт злизав – зникнути.

Щ

- ще мак росте в голові – хтось молодий, недосвідчений, нерозумний;
- *що б там не було - неодмінно, за всіх умов та обставин.*

Я

- яблуко розбрату – причина сварки, ворожнечі;
- *як бджіл у вулику – дуже багато*
- *як білка в колесі - бути весь час*

- товкти воду в ступі - займатись чимось непотрібним;
- тримати язик за зубами - мовчати;
- трубити в кулак - терпіти нужду, голод; ○ *тягти жили - виснажувати когось важкою роботою, вередуванням.*

заклопотаним;

- як бобер у салі – дуже добре;
- як Бог дасть - що буде, те буде;
- як горох при дорозі – беззахисний; ○ як горохом об стіну – без толку;
- *як гриби після дощу - швидко й у великій кількості;*
- *як грім з ясного неба - раптово, неочікувано;* ○ *як дві краплі води – дуже схожі;*
- як дурному з гори бігти - легко;
- як із заячий хвіст – мало;
- як із рога достатку – багато;
- *як камінь під гору котити – важко* ○ як кіт з собакою - постійно у ворожнечі; ○ як кіт наплакав – мало;
- *як курка лапою - неохайно, абияк;*
- *як мокре (мерзле) горить – повільно;* ○ як на гарячому вугіллі - дуже схвильований; ○ *як на долоні – чітко;*
- *як на пожежу – дуже швидко;*
- як по маслу - без труднощів;
- *як свиня на коня – зовсім не схожі;* ○ *як свої п'ять пальців – дуже добре (щось знати);*
- *як Сірку музу з'їсти – легко;*
- як сніг на голову – несподівано;
- як рак на горі свисне – ніколи;
- як у Бога за пазухою – спокійно, затишно; ○ як у воду дивитися - передбачати події; ○ як у воду опущений – знититися, засмутитися; ○ як у тумані – нечітко.